

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

FORMATION OF PEDAGOGICAL MASTERY OF A HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT FOREIGN LANGUAGE TEACHER

У статті розглянуто проблему формування педагогічної майстерності викладача іноземної мови закладу вищої освіти. Автор, на основі результатів власних досліджень та результатів досліджень інших авторів, визначає компоненти, необхідні для формування професійної майстерності. У статті подано визначення терміну «професійна майстерність» як найвищого рівня, що виявляється в творчості викладача, в постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання та розвитку людини. Автор пропонує власний перелік компонентів, необхідних для формування педагогічної майстерності, від найважливішого до найменш важливого. Насамперед, це – педагогічні здібності. Сформульовано визначення педагогічних здібностей, як здатності доступно і зрозуміло передавати студентам навчальний матеріал, викликати інтерес до предмета, збуджувати у студентів активну самостійну думку. Наступним важливим компонентом автор вважає професійну компетентність, що полягає у впровадженні сучасних новітніх методик, застосуванні технічних засобів навчання, комп'ютерних програм та інтернету. Необхідним компонентом професійної майстерності є педагогічна творчість. Педагог повинен постійно перебувати у творчому пошуку при підготовці до занять, йому необхідно вміти знайти нестандартний вихід з будь-якої непередбачуваної ситуації, що виникає під час навчання та спілкування зі студентами. Педагогічна техніка, як компонент педагогічної майстерності, включає в себе: техніку мовлення, техніку зовнішнього вигляду, техніку педагогічного спілкування й уміння слухати, психотехніку. У статті також вказано на помилки молодих викладачів у педагогічній техніці. Автор подає визначення педагогічного такту як уміння обирати відповідний тон і стиль спілкування зі студентами та колегами. Вказано, що найбільш важливою умовою педагогічного такту є вміння викладача оцінити ситуацію, яка потребує тактичного втручання. У статті також наведено перелік особистих якостей викладача, необхідних викладачеві іноземної мови. Не менш важливим автор вважає гуманістичну спрямованість, щоб кожен студент відчував чуйне, гуманне ставлення до себе. Завершальним компонентом автор називає культуру мовлення викладача, оскільки володіння мовною культурою є важливим показником вияву інтелегентності, освіченості, вихованості.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічні здібності, педагогічна творчість, педагогічна техніка, педагогічний такт.

The article examines the problem of the formation of pedagogical skills of a foreign language teacher at a higher education institution. The author, based on the results of his own research and the results of the research of other authors, determines the components necessary for the formation of pedagogical skills. The article defines the term 'professional skill' as the highest level, which is manifested in the teacher's creativity, in the constant improvement of the art of teaching, education and human development. The author offers his own list of components necessary for the formation of pedagogical skill, from the most important to the least important. First of all, it is pedagogical abilities. The definition of pedagogical abilities is formulated, as the ability to convey educational material to students in an accessible and understandable way, to arouse interest in the subject, to arouse active independent thought in students. The author considers the next important component to be professional competence, which consists in the implementation of the latest modern methods, the use of technical teaching aids, computer programs and the Internet. Pedagogical creativity is a necessary component of professional skill. The teacher must constantly be in a creative search when preparing for classes, he /she must be able to find a non-standard way out of any unforeseen situation that arises during training and communication with students. Pedagogical technique, as a component of pedagogical skill, includes: speech technique, appearance technique, technique of pedagogical communication and the ability to listen, psychotechnics. The article also points out the mistakes of young teachers in pedagogical technique. The author defines pedagogical tact as the ability to choose the appropriate tone and style of communication with students and colleagues. It is indicated that the most important condition of pedagogical tact is the teacher's ability to assess a situation that requires tactical intervention. The article also provides a list of the teacher's personal qualities necessary for a foreign language teacher. The author considers humanistic orientation to be no less important, so that every student feels a sensitive, humane attitude towards himself/herself. The author calls the teacher's speech culture the final component, since mastery of language culture is an important indicator of the manifestation of intelligence, education, upbringing.

Key words: pedagogical mastery, pedagogical skills, pedagogical creation, pedagogical technique, pedagogical tact.

УДК 378:016:811
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/56.2.20>

Орищин І.С.,
ст. викладач кафедри економіки
і маркетингу
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процеси інтеграції України в європейську структуру, розширення міжнародних політичних і ділових контактів вимагають від сьогоднішніх випускників закладів вищої освіти знань

іноземних мов на високому рівні. Ключова роль у процесі вивчення студентами іноземних мов належить викладачеві. Від його педагогічної майстерності залежить кінцевий рівень знань іноземної мови, який отримують студенти. Тому

проблема формування педагогічної майстерності викладача іноземної мови закладу вищої освіти є досить актуальною на сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему формування педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти досліджувало багато науковців: І. А. Зязюн, М. П. Лебедик, О. В. Михайлов, В. В. Радул та ін. Серед останніх досліджень цієї проблеми вагомим є дослідження Л. І. Довгань.

На сьогоднішній день немає єдиного визначення поняття «педагогічна майстерність». Більшість авторів вважають, що педагогічна майстерність – найвищий рівень педагогічної діяльності, що виявляється в творчості викладача, в постійному вдосконаленні мистецтва навчання, виховання та розвитку людини. Оволодіння педагогічною майстерністю доступне кожному педагогу, якщо він працює над собою, оскільки основою її формування є, перш за все, практичний досвід [3, с. 5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування педагогічної майстерності саме викладача іноземної мови закладу вищої освіти, на нашу думку, є мало досліджуваною і потребує більш ретельного вивчення.

Мета статті – визначити компоненти, необхідні для формування педагогічної майстерності викладача іноземної мови закладу вищої освіти. Використовуючи результати власних досліджень і враховуючи результати останніх досліджень інших дослідників, ми намагались визначити складові, необхідні викладачеві іноземної мови для досягнення його педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо структуру педагогічної майстерності викладача, запропоновану Л. Г. Кайдаловою, Н. Б. Щокіною та Т. Ю. Вахрущевою [3, с. 8]. На їхню думку, необхідними компонентами цієї структури є: професійна компетентність, особисті якості, педагогічна техніка, педагогічний такт, педагогічна творчість, гуманістична спрямованість, культура мовлення, педагогічні здібності.

Пропонуємо розмістити компоненти в цьому переліку в іншому порядку, починаючи від найважливішого.

1. Педагогічні здібності. Хоч названі дослідники на перше місце ставлять професійну компетентність, вважаємо, що першим компонентом у цьому переліку повинні бути педагогічні здібності. Якщо викладач не має педагогічних здібностей, даремно називати всі інші компоненти. Що таке педагогічні здібності? Це – здатність доступно і зрозуміло передавати студентам навчальний матеріал, викликати інтерес до предмета, збуджувати у студентів активну самостійну думку. Враховуючи те, що іноземна мова

вивчається у ЗВО на перших курсах, викладач іноземної мови повинен вміти вже на перших заняттях визначити ступінь шкільної підготовки студентів і загальний рівень їхнього розвитку, з'ясувати, що вони знають, а що ні, максимально адаптувати курс іноземної мови, що викладається в університеті, до їхніх базових знань, зацікавити студентів, сформувати мотивацію вивчення іноземної мови [1, с. 91].

2. Професійна компетентність. А. С. Макаренко говорив: «Учні вибачають учителю і суворість, і різкість, але не вибачають поганого знання своєї справи». Тому викладач іноземної мови повинен володіти мовою не тільки в обсязі навчального курсу, а значно ширше, весь час цікавитись новинками в галузі іноземних мов, упроваджувати сучасні новітні методики викладання іноземної мови, широко застосовувати технічні засоби навчання, комп'ютерні програми та Інтернет.

3. Педагогічна творчість. Професія викладача вимагає творчого начала, яке до певної міри має опиратися на наукові засади. З одного боку, педагогу необхідно постійно перебувати у творчому пошуку при підготовці до різноманітних занять. Будь-яке навчально-виховне дійство – це своєрідна вистава, в якій беруть участь вихователі та вихованці. Без творчого підходу тут не обійтись. З іншого боку, викладач постійно спілкується зі студентами на заняттях і поза ними, тому виникає безліч непередбачених педагогічних ситуацій, що вимагають розв'язання нестандартних завдань. Використовувати тут якісь формули, рецепти, алгоритм не доводиться. Успіх залежить лише від творчості викладача [2, с. 46–47]. Робота «за шаблоном» значно збіднює педагогічний процес і негативно впливає на імідж викладача.

4. Педагогічна техніка. Кожний викладач іноземної мови повинен намагатись оволодіти педагогічною технікою, що включає в себе такі елементи:

- техніку мовлення: вміння правильно говорити як іноземною, так і рідною мовами; емоційність, переконливість, багатство інтонації, дикцію, темп;
- техніку зовнішнього вигляду: вміння правильно сидіти, стояти, виявляти впевненість, спокій, доброзичливість;
- техніку педагогічного спілкування й уміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь, зацікавити, захопити поясненням, здатність доступно і зрозуміло передавати студентам навчальний матеріал, викликати інтерес до предмета;
- психотехніку: вміння створювати необхідний настрій, знімати зайву напругу, хвилювання; долати власну нерішучість і мобілізувати себе, стримувати себе в стресових ситуаціях.

Деякі молоді викладачі припускаються помилок у педагогічній техніці, що проявляється у: невмінні розмовляти зі студентами, невмінні стримати гнів,

невмінні подолати невпевненість. невмінні обирати відповідну позу, необхідний жест.

Саме ці помилки знижують ефективність навчально-виховного процесу [3, с. 18].

5. *Педагогічний такт* – уміння обирати відповідний тон і стиль спілкування зі студентами, колегами. Найбільш важливою вимогою педагогічного такту є вміння викладача оцінити ситуацію, яка відповідно, потребує тактичного втручання. До таких ситуацій слід віднести:

- коли викладач вимушений «поставити» студента у незручне становище і необхідно лише пом'якшити ситуацію;

- коли викладач «зацепив» самолюбство студента і повинен виправити ситуацію;

- коли студент «потрапив у негарне становище», або ж почуває себе розгубленим через свої індивідуальні особливості, не може у зв'язку з цим виконати поставлене перед ним завдання і тому потребує допомоги ззовні [3, с. 43].

Одним із проявів педагогічного такту є почуття міри щодо застосування будь-якого педагогічного впливу (заохочення, покарання, повчання). Тактовний викладач, уважний і чуйний до особистості студента, завжди враховує його індивідуально-психологічні особливості. Для педагогічного такту викладача велике значення мають такі його вольові риси, як витримка і самовладання. Це не означає, що викладач мусить завжди, хоч щоб сталося, бути абсолютно спокійним. Як говорив А. С. Макаренко, він може й «спалахнути», «вибухнути», але такі своє «спалахи» він повинен завжди контролювати. Інакше він може втратити свій авторитет у студентів [3, с. 42].

6. *Особисті якості*. Вважаємо, що перелік особистих якостей викладача, необхідний і викладачеві іноземної мови. Важливими для педагога вищої школи є:

- любов і повага до студентів, уміння бачити в них невичерпні потенційні можливості;

- почуття національної гідності, гордість за свій народ, готовність всляко служити своєму народові. Ці якості необхідно формувати викладачеві і в студентів.

- чесність, совісність, справедливість, об'єктивність. Це ті якості, що їх студенти найбільше цінують у викладачів. Студенти надто чутливо реагують на прояви справедливості педагога. Прояв з боку викладача несправедливості по відношенню до студентів ранив духовні почуття студентів.

- витримка, стриманість, терпеливість. Без цих соціально-психічних якостей викладачеві аж ніяк не можна. Адже йому доводиться спілкуватися з особистостями, які ще не мають достатнього соціального досвіду, не завжди діють адекватно до встановлених правил і норм поведінки.

- організаторські здібності, вміння працювати з колективом. По-перше, це здатність організувати

студентський колектив, згуртувати його, надихнути на виконання важливих завдань і, по-друге, здібності правильно організувати свою власну роботу. Організація власної роботи передбачає вміння правильно планувати і самому контролювати її. Досвідчені педагоги рекомендують для вироблення відчуття часу робити контрольні розмітки в планах або конспектах уроків: відзначати, що потрібно зробити після закінчення 10, 20, 30 і т. д. хвилин заняття, підготувати додатковий матеріал, який можна використовувати, якщо з'явиться непередбачений резерв часу, визначити матеріал, який можна перенести на наступне заняття, якщо бракуватиме часу [1, с. 92].

- всебічний розвиток. Крім глибоких знань іноземної мови, викладач має володіти певним рівнем знань з різноманітних наук, виявляти певну енциклопедичність. Студенти високо цінують ці якості викладача. Цей чинник є важливою передумовою становлення його авторитету.

- принциповість і вимогливість. Ці якості лежать в основі педагогічного спілкування зі студентами. Принциповість викладача має впливати з глибокого розуміння ним навчальних завдань і обізнаності із закономірностями навчального процесу. Що стосується вимогливості викладача, то студенти з розумінням і адекватно сприймають його вимоги, якщо вони розумні, ґрунтуються на принципі гуманізму, доцільних засадах і правилах;

- оптимізм, любов до життя. Викладач працює з молоддю, а для неї перед усім характерне відчуття радості, веселості, мажорності. Оптимізм – світосприймання, пройняте життєздатністю, бадьорістю, вірою у краще майбутнє. Водночас повинен вірити в сили і потенційні можливості студентів [2, с. 42-46].

7. *Гуманістична спрямованість*. Праця викладача спрямована на творення найбільших коштовностей на землі – скарбів розуму і душі. В умовах масового технократичного впливу на особистість, відірваності значної кількості людей від природи, відбувається негативний вплив на формування у молоді ніжності, чуйності, глибокої поваги до людини, бачення в ній найбільшої цінності в житті. Тому кожен викладач своєю чуйністю, гуманістичною спрямованістю має стати духовним храмом, де кожна людина відчувала б справді чуйне, гуманне ставлення до себе [2, с. 46].

8. *Культура мовлення*. Професійне мовлення викладача має відповідати вимогам культури мови. Володіння мовною культурою є важливим показником вияву інтелігентності, освіченості, вихованості кожної особистості. А педагог має в першу чергу бути взірцем для студентів. Продуктивність й ефективність мовленнєвої діяльності викладача залежить від того, наскільки вона відповідає нормам сучасної літературної мови: орфоепічним, граматичним, синтаксичним, стилістичним. Сюди

варто віднести й інші норми – логічність, чистоту, виразність, лексичне багатство. З погляду дотримання культури мовлення не можна погодитися з необдуманим і необґрунтованим уживанням слів іншомовного походження, які мають цілком зрозумілі слова в лексиці рідної мови [2, с. 167]. Цих норм мовлення необхідно навчати і студентів.

Висновки. Проблема педагогічної майстерності є в центрі уваги вчених-педагогів і психологів, викладачів-практиків. Ми розглянули тільки складові педагогічної майстерності викладача іноземної мови закладу вищої освіти, їхнє місце в процесі формування його майстерності.

У подальших дослідженнях – способи досягнення педагогічної майстерності. З цією метою заплановано провести опитування серед

досвідчених викладачів іноземних мов закладів вищої освіти на тему: «Як досягти педагогічної майстерності?»

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Довгань Л. І. Сучасний стан проблеми формування педагогічної майстерності викладача іноземної мови вищого навчального закладу. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Випуск 50. С. 90–93.
2. Завіна В. І., Омеляненко С. В. Педагогічна культура викладача вищої школи. Кіровоград, 2005. 199 с.
3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача. Харків : Видавництво НфаУ, 2009. 140 с.